

Índex

Pròleg.....	9
Presentació	13
Joaquim Barraquer, Els ulls com a miralls	15
Pilarín Bayés, Explicar el món als nens i nenes	31
Oriol Bohigas, L'instint provocador.....	47
Carles Canut, La passió a escena.....	69
Joan Corbella, L'imperi de les emocions	95
Núria Feliu, Som i serem	117
Marta Ferrusola, La pàtria i la família.....	137
Judit Mascó, Més enllà de la bellesa	161
Rosa Oriol, La gran dama de Tous.....	183
Julià Peiró, Amb nocturnitat i simpatia.....	203
Josep Pons, El pols entusiasta.....	227
Rosa Regàs, L'impuls dels contrastos.....	247
Carles Rexach, Llegendes blaugrana	269
Alfred Rodríguez Picó, Històries de l'home del temps	293
Àngel Ros, El poder de persuasió	317
Carme Rusalleda, Som el que mengem	339

Pròleg

L'amic Josep Gamell hi torna.

Després d'haver-nos donat la recerca del fil invisible que assenyala alguns homes d'un país en allò que sobresurten del pilot de gent, ara ha trobat en un altre llibre de converses el metall preciós que amaguen alguns homes sense ni adonar-se'n.

M'ho agafo de més lluny.

Començant per la vella Grècia, el més gloriós i venerat dels seus homes, Sòcrates, el de la cicuta, encara va tenir prou ironia grega per fer resposta a la seva dona que plorava dient que li recava veure'l condemnat a mort essent innocent i va respondre que si ella s'estimaria més que el condemnessin essent culpable. Tot amb tot, aquell home admirable tenia les seves flaqueses. Diu que no es rentava mai, que tenia la casa desmanegada, que feia patir la dona, que mai va saber què valia una dracma, de les poques o moltes que havia heretat de son pare picapedrer, que no era pas cosa minsa —penseu com deixaven daurats i polits els carreus del Pentèlic per al Partenó. Potser en aquestes, l'amic Josep ens hauria donat una conversa amb aquell picapedrer, realment un metall preciós.

Grècia donaria per molt furgant les miserietes humanes dels seus genis que, per cert, no se les amagaven pas.

Anant per Roma. Els grans homes imperials tenien les seves flaqueses, i l'Indro Montanelli t'ho explica dient que Roma fou un gran imperi bastit per homes sovint mancats de grandeses. Ciceró, dit sigui amb perdó dels llatinistes, tenia el seu punt de pet bufat. Juli Cèsar portava una corona de llorers al cap per amagar la clepsa pelada, i Cèsar August passava uns mals de ventre que només ho devia saber ell. Cap d'aquests personatges tampoc no hauria estat tema de conversa amb el nostre autor, potser hauria triat Actea, l'esclava de Neró, que es va estimar aquell carabassot d'home fins a la mort. Ep, dit de passada, potser Neró no era tan bèstia com ens el pinten, però deixem-ho.

Amb el cristianisme van venir els herois màrtirs, els bisbes de moltes ínfules, els papes de molta tiara, els abats de molt bàcul, les

monges de molta santedat i alguna meravella única com sant Francesc. Ara fan sants i santes, pares i mares fundadors, però mai no en faran la meva mare que, a fe, s'ho mereixia. També ho deixo.

Quan ens agafem la història del nostre país fa tendresa veure com d'una colla de germànics amb Carlemany van batejar els ibers del Pirineu i en van fer un país nou. Tenim contes heroics i gloriosos, un d'ells amb la llegenda de les quatre barres; sobretot tenim grans dones mestresses de palaus, besàvies de les mestresses de pagès. Però els qui van fer el país foren els aferrats a la terra, que van treure pa de les pedres, i vés-hi a tenir converses, que han callat sempre.

Ara, no ens enganyem; després de Ramon Llull, el Tirant lo Blanc, les Cròniques dels reis i les glòries de sang dels almogàvers escarxofats al Partenó vam caure a la mediocritat. Potser en aquells segles de mitja mala boira, l'home més genial que hem tingut fou un segarreta que no tenia res de genial, en Pere Claver, que es féu sant amb els esclaus de Colòmbia. I si busquem restes del despotisme il·lustrat, potser en tenim prou i massa amb el baró de Maldà.

I m'aturo per dir-ne una. Cada Onze de Setembre portem flors i violes al Rafel de Casanova, ferit al baluard de Santa Eulàlia, amagat a Sant Boi, casat amb una fadrina rica, que va acabar demanant perdó al Felip. Jo diria que d'aquesta època el nostre Josep només hauria trobat conversa amb una mestressa de pagès que tenia cura de l'aviram.

Va venir la Renaixença i no ens van faltar pas glòries ni gloriosos, però el metall preciós potser el tenia el senyor Esteve, o algun que havia fet quartos a les Índies, i el Met de Ribes.

Aquest llibre té la mateixa tirada que l'altre, fet per un home que no té partit pres; deixant xerrar aquell amb qui parla li fa trobar el metall preciós que amaga, sense que ell se n'adoni. No té res d'èpic ni de líric ni de teatre, et deixa les persones com elles mateixes es veuen. Fent-te pensar que qualsevol que trobis pel carrer té alguna cosa amagada d'innocència.

Com en l'altre llibre, els triats són gent ben normal, però que sobresurten en la feina ben feta, potser en la lucidesa, potser en la cuina o potser com tallen els cabells.

Molts d'aquests que surten els conec i puc parlar-ne pel dret, d'alguns altres només en podré fer una lliscada:

El doctor Barraquer hi surt com un home expansiu, tan savi que no ho sembla. Li podria escaure allò de la dita: «la vista és la que treballa».

La Pilarín Bayés és una cadenera alegre que, entre penes i glòries, dibuixa refilant.

Les teories sobre l'arquitectura de l'Oriol Bohigas ves qui no les coneix, talment les seves obres.

Mestre Carles Canut, actor, me'l conec pels cops que hagi sortit a la televisió. Em reca dir-ho, però fa anys que no he anat al teatre, llevat dels Pastorets de Gósol.

El meu gran amic Joan Corbella diria que em va salvar de tornar-me sonat en un moment que les ballava magres.

Ai!, la Núria Feliu, que mai no serà una cançó rogallosa.

La Marta Ferrusola, molt més mestressa de casa i mare de fills que presidenta amb galons.

La Judit Mascó, que té la virtut de ser model sense fer-se'n glòries.

La Rosa Oriol és una senyora d'alt standing que no ha perdut la serenor del Pla de Bages.

El Julià Peiró que em perdoni, però el conec poc, llevat del diari.

Josep Pons és perruquer, l'única gent que pren el pèl sense mala bava.

La Rosa Regàs. Ai aquells dies del Bocaccio!

El Carles Rexach, que no perdia el bon humor ni quan el Benito del Madrid li feia la llesca.

L'Alfred Rodríguez Picó, un home amb prou coratge per a ficar-se en el risc d'una ciència tan inexacta com l'economia que és la meteorologia.

L'Àngel Ros, l'alcalde de Lleida. Malauradament aquella gent d'enllà no hi és gaire representada, ni ella ni la música cantarella de l'idioma ponentí menystingut.

I la Carme Rusalleda, bona taula i bon profit.

Comenceu a llegir els personatges. Hi surten talment són, però tractats amb un respecte que no sol tenir amb les seves víctimes un periodista de fiblada. Mestre Josep els deixa parlar, els respecta i mai no els mossega.

Certament m'he allargat massa amb els grecs i altra patuleia, però he volgut situar aquest país nostre, menut i amb una història gloriosa que, dintre del context de les nacions, és un metall preciós que es mereixeria un cronista amable com el nostre amic Josep Gamell.

Josep Maria BALLARÍN I MONSET
Capellà i escriptor

Presentació

Descobrir la persona que sovint s'amaga darrere d'un personatge: aquesta és l'ambició d'aquest llibre, que en realitat en són setze, tants com protagonistes.

Metalls preciosos. Setze personalitats catalanes alcen la veu explica això: la seva vida, les anècdotes, les menudalles. Relata les seves lluites, somnis, ambicions, rutines, esperances. Què és allò que fan quan els focus que constantment els il·luminen s'apaguen. Com es comporten. Moltes trobades han estat difícils: manca de temps, agendes sense dates, retards. N'hi ha alguns que no hi són, però només importen els que sí. Hores d'enregistrament, converses i confidències. Moltes rialles.

Totes les entrevistes estan escrites amb estima. Els protagonistes són gent que forma part de la història de Catalunya. D'una manera o altra hi deixen la seva empremta. Homes i dones interessants que dibuixen el nostre panorama tan peculiar. Metalls preciosos ens mostra un mapa humà, de cap manera exhaustiu, que només aspira a ser una selecció, deliberadament personal, del material d'origen terrícol que es pot trobar en aquest país que ambiciona ser tantes coses. Són personatges, però també persones, una cosa que molts, sovint, obliden. Si la vida d'algú es pot resumir en dues paraules, la vida de setze pot explicar-se en un llibre. En aquest.

Gràcies, doncs, als setze protagonistes que han contribuït amb la seva actitud que aquestes entrevistes no siguin exactament això, sinó converses cordials entre dues persones que es coneixen molt, o es veuen de tant en tant, o es tenen certa simpatia malgrat no coincidir gaire. Això és el que jo pretenia: unes trobades informals que fessin sentir el lector com algú que para l'orella a allò que diuen, en un bar, els de la taula del costat perquè sembla interessant.

Després de la publicació d'El fil invisible. Converses amb setze celebritats de la societat catalana (Pagès Editors, 2012), aquí teniu aquest nou volum curiosament emparat per les diverses persones de l'editorial que han vetllat perquè el metall d'aquestes veus soni bé.

Josep GAMELL I FORNELL

Joaquim Barraquer

Oftalmòleg

Els ulls com a miralls

La seu del Centre Oftalmològic Barraquer és un edifici racionalista aixecat al carrer de Muntaner, de Barcelona. Té set plantes i multitud de passadissos i giragonses. El professor Barraquer no pateix aturades de trànsit ni aglomeracions per a anar a la feina perquè viu al quart pis de la clínica. El treball és la seva vida. En arribar al centre, el cap de màrqueting i relacions públiques, Jordi Prats, sempre atent, m'acompanya a la residència privada del professor, a la qual accedim a través d'un dels ascensors. El saló és decorat de forma clàssica i elegant. Una impressionant col·lecció pictòrica —entre la qual destaca un quadre de Goya, regal d'un pacient— vesteix les parets. També descobreixo l'altra gran passió de l'oftalmòleg: la música. Barraquer posseeix un dels millors equips de música del món.

De sobte, apareix el professor. Em saluda amb veu vigorosa i un somriure simpatiquíssim. Va vestit de blanc immaculat: corbata blanca sobre una bata del mateix color —botonada i creuada a la cintura—, camisa, pantalons, mitjons i sabates blanques; botons de puny d'or impol·luts, un Rolex a la mà esquerra combinat en dos ors, mans molt cuidades i un escut a la solapa que és l'emblema simbòlic de la clínica. Està basat en l'Ull Udjat, és a dir, l'ull sa segons la mitologia egípcia. Es tracta d'un medalló trobat justament amb altres ornaments pectorals, penjat al coll del faraó Tutankamon, que va regnar entre els anys 1333 i 1323 aC. El pare del professor, l'eminent Ignasi Barraquer i Barraquer, va col·locar l'emblema de l'Ull Udjat a les portes d'entrada, de manera que tots els pacients el toquessin en entrar a la clínica, i així es complís la creença dels antics egipcis sobre el seu poder contra el «mal d'ull». A l'actualitat, amb la modernització dels accessos al centre, els emblemes amb l'Ull Udjat s'han col·locat en un lloc a la vista de tots els pacients, en el rebedor principal.

En Jordi Prats fa les oportunes presentacions. Fem una encaixada amistosa, com si ens coneguéssim de tota la vida. El professor estreny l'extremitat amb força. «Hi ha dues coses que em desagraden: que quan em parlin no em mirin als ulls i que em facin una encaixada

amb la mà tova, fluixa», em diu. Les nostres mirades coincideixen. I això imposa. És un home que s'ha passat la vida clavant els seus ulls en els dels altres. I ho ha fet amb benèvol desvergonyiment, per a bé o malament. Els seus ulls són de color d'ametlla i conserven una brillantor infantil. Porta ulleres de muntura quadrada i senzill metall, diàfanos. «Cada dia, havent sopat, vinc aquí, escolto música i descanso. També m'hi vaig instal·lar un home cinema amb tot l'equip de música. Et posaré un trosset de Les quatre estacions, de Vivaldi, perquè el sentis.» El doctor engega el sofisticat aparell de música i, durant uns minuts, escoltem la peça musical. El so és espectacular. Seiem còmodes i a continuació escoltem el tango «Por una cabeza» i la mítica «El Reloj». «Professor —requereix Prats—, hauríem d'anar baixant al despatx.» Mentrestant, Barraquer em mostra el piano que li va regalar la seva mare; al damunt reposen els retrats dels seus set néts pintats per Bascones. «Una de les meves frustracions és no saber tocar el piano. Si no hagués estat oftalmòleg, m'hauria agradat ser director d'orquestra», comenta.

El professor Barraquer és un home gran, de vuitanta-cinc anys, però, sens dubte, el que em sorprèn més és la seva joventut. Sí, la seva joventut. Perquè parla de tot amb gran entusiasme i amb un aire, en tot moment, de no estar sotmès a cap regla ni a cap prejudici. Raona, ben bé, amb la llibertat que atorga la saviesa. M'impacta especialment la seva gran senzillesa, que el fa percebre, a més de com un metge, com un amic proper en qui el pacient pot dipositar tota la confiança. Aquest, precisament, va ser el lema que li van inculcar el seu pare i el seu avi: tractar el pacient com a un li agradaria ser tractat, i això és el que ell ha seguit al peu de la lletra.

Després de caminar per un laberint de passadissos estrets, el cirurgià treu un joc de claus de la seva butxaca i es dirigeix a un dels ascensors. «És la clau mestra. Amb ella em puc colar a totes les sales de la clínica com un fantasma», assenyala mentre em pica l'ullet. Té un sentit de l'humor excel·lent. Diu que vivim a «l'era de l'ull sec», perquè no tenim temps de parpellejar. No obstant això, el professor evita la pressa, perquè prefereix fer bé les coses, i porta sempre a la butxaca un pot de llàgrimes, d'ídèntica fórmula que les humanes. «Són fetes d'encàrrec», puntualitza. Dalt de l'ascensor, més revelacions: «Aquest mateix ascensor comunica amb l'àtic, on tenim una piscina climatitzada. Cada dia nedo vint minuts o mitja hora.»

Arribem al seu despatx. És un espai reduït, poc lluminós, amb les parets entapissades de records: quadres, diplomes, fotografies dedicades i retalls de premsa, i una biblioteca ben nodrida de llibres i milers d'anotacions. El professor té fama d'inventor casolà i ho demostra en aquest racó tan particular. Ha dissenyat un entramat de botons des del qual pot bloquejar la porta d'entrada, donar ordres als seus

empleats o, simplement, accionar l'aire condicionat. Tot ho controla amb la seva mà. O amb un dit. «Una vegada ens va visitar un cate-dràtic d'oftalmologia de la ciutat d'Hamburg i em va dir: "Professor, allò que més m'agrada de vostè és que dirigeix la clínica amb el dit petit de la seva mà esquerra.» (Riu.) Té un carisma arrasador.

Professor, aquest edifici és prodigiós!

Sí, realment. (Somriu.) El meu pare va tenir una gran idea i una visió de futur extraordinària. Quan va anunciar que estava aixecant una clínica en aquest indret dedicada només a l'oftalmologia, la gent el va prendre per boig. I amb tota la lògica del món!

I doncs?

L'any 1933, aquest número 214 del carrer de Muntaner quedava lluny del centre de Barcelona. Només hi havia descampats i poquíssimes cases. Venir fins aquí era tota una excursió. A més, el pare tenia el consultori a la ronda de Sant Pere, al costat de la plaça Catalunya, amb despatxos i sis habitacions per a visitar malalts i operar. «Allà dalt no hi pujarà ningú», li deien els col·legues i amics. (Riu.)

Però contra tot pronòstic, va revolucionar el sector.

Aquest edifici el va dissenyar ell mateix, juntament amb Joaquim Lloret Homs, arquitecte, constructor i dissenyador. Sota les indicacions del meu pare, va dur a terme el projecte un equip de decoradors, pintors, estucadors i tècnics, que van introduir la utilització de materials com el vidre, l'acer, l'alumini, etc. i d'instal·lacions noves per a l'època, com l'aire condicionat central. Aquesta va ser la primera casa que hi va haver a Espanya amb aire condicionat centralitzat. Gràcies a la feina de tot aquest equip, l'edifici va assolir el més alt nivell tecnològic i avantguardista de l'època. El meu pare va projectar la seva clínica amb una idea de modernitat, de racionalització científica i d'obertura als procediments i les tècniques més avançades, tant en el camp de la medicina com en els serveis oferts als pacients, per tal que aquests se sentissin acollits amb humanitat i intimitat. L'edifici es va començar a construir l'any 1934, i la primera fase es va enllestir el 1941. Quan es va inaugurar, el 23 de gener de 1941, tenia fonamentalment la mateixa distribució que avui, encara que només en una planta, dos pisos i un àtic. Als anys cinquanta, un nou edifici fou aixecat al carrer de Laforja, al costat de la primera construcció, i als anys setanta es va ampliar, amb l'afegiment de tres plantes, guardant la màxima coherència arquitectònica possible amb la part original.

Què va passar amb la clínica durant la guerra civil?

Com que encara no estava llesta no la van poder ocupar. Però nosaltres ens vam haver d'exiliar perquè volien matar el meu pare.

Deixi'm que li expliqui la història: el meu pare no es va voler ficar mai en política, mai no havia tingut cap problema amb ningú. Però una guerra civil és una cosa molt bèstia. Resulta que el cosí germà del meu pare era en Vidal i Barraquer, un dels cardenals més importants d'Espanya. I durant la guerra civil, uns de la FAI, la CNT o digues-li com vulguis, van anar a buscar el meu pare, precisament per això, perquè era parent del cardenal. «Venim a buscar aquest pocavergonya d'en Barraquer», van dir. Però el pare, sortosament, els va sentir. En aquells moments es trobava treballant a l'Hospital de Sant Pau, i llest, va endinsar-se per un soterrani fins arribar a la morgue, es va despullar i es va barrejar amb els cadàvers.

Caram, professor!

Tal com li ho dic. I d'aquesta manera es va poder escapar.

I aleshores, què van fer?

Doncs tocar el dos! (Riu.)

No van poder tornar a casa, és clar.

No, home! Llavors nosaltres vivíem a prop del Prat, perquè la casa que teníem a l'avinguda Pearson ja se l'havien apropiat. Sort que el cap de l'aviació de la regió de Barcelona, el coronel republicà Sandino, coneixia el meu pare perquè l'havia tractat d'una conjuntivitis. «No hi ha res a fer, nois; heu de marxar», ens va dir. I ens va col·locar dins d'un avió. Vam marxar el pare, la mare, la meua germana Maria, el José Ignacio, la Carmen, la Mercedes i jo; l'àvia va quedar-se a Figueres. Però es veu que la dona esbroncava els que no anaven a missa, i un oncle meu va haver-la d'enviar cap al mas, ben lluny de la ciutat. (Riu.) Aquella mateixa nit vam aterrar a Marsella. Però hi manava el Front Popular Francès i no ens miraven amb bona cara. I vam decidir agafar un tren cap a Roma, a la Itàlia de Mussolini. Era l'agost del 1936. Jo tenia deu anys. Fixa't quines coses: uns van perseguir el meu pare i uns altres el van protegir, però tots del mateix bàndol. Jo crec que per això els «nacionals» van guanyar la guerra: perquè els republicans eren molt desordenats i es barallaven entre ells.

Ja som a la Ciutat Eterna.

No teníem ni un duro, és clar. Però un cop a Roma el pare va contactar amb una tieta seva que era monja del Jesús y María. Es deia Concepció Barraquer, la madre María Josefa. I ens va deixar una caseta a Santa Marinella, a uns cinquanta quilòmetres de Roma. Era una casa d'estiueig, de monges, que estava situada a la vora del mar. Quan va arribar l'hivern ens pelàvem de fred. Tots vam agafar una broncopneumònia. D'aquell fred me'n recordaré tota la vida! Vivíem amb quatre quartos. Tot el que vam poder portar de Barcelona —unes

quantas monedes d'or, per a poder tenir diners i viure— el meu pare ho duia dins de la bossa d'una màquina de fer fotos. A mi m'estranyava molt que, anéssim on anéssim, sempre portàvem aquella bossa a sobre. (Riu.) I és que no la podien deixar enlloc. Jo, d'això, no me'n vaig assabentar fins molt temps després. De Roma vam passar a Tànger. I després a Granada i Màlaga. A Granada vaig fer l'ingrés, i a Màlaga, el primer any de batxiller al col·legi dels Jesuites del Palo. Després, per fi, ja vam poder tornar a Barcelona.

I acabar la clínica.

Sí, que s'havia quedat a mitges. L'edifici estava fet, però no tenia acabats ni el terra ni les finestres. Encara gràcies que no l'havien aprofitat per a res.

Té fotografies del seu pare repartides pertot arreu.

Naturalment. Va ser un home fantàstic, el meu mestre i, sobretot, el meu millor amic. A la seva enorme capacitat de treball s'hi afegia una gran humanitat i una genialitat poc comuna. Les seves majors aficions i inquietuds van ser els automòbils, la zoologia i el disseny d'aparells i instruments per a la seva clínica.

Com ara quins, per exemple?

La llitera-taula d'operacions, la butaca quirúrgica amb recolza-braços, el trifotòfor zenital, els camps operatoris adherents i impermeables, l'oftalmoquiroscoopi precursor de la televisió... I era un gran aficionat als animals. Fins i tot va crear un petit zoològic al jardí de la clínica i també a casa, on teníem una ximpanzé, Jocko, que era com de la família. Fins i tot menjava a taula. La meva mare era una santa! (Riu.) L'estimava tant que el pare volia que l'animal procreés, i per això va portar el Pancho, un ximpanzé més jove. Els teníem en una gàbia, al rebedor. D'aquesta manera érem testimonis de tots els seus moviments. Recordo que quan Jocko entrava a l'època de zel dansava al voltant del Pancho. Però aquest sempre l'ignorava, i quan estava despistada, zas!, li clavava una bufetada. No vam aconseguir que tingués successors. Al final, Jocko feia molt de soroll; quan no se li feia cas, xisclava. I els malalts dels pisos de baix ho sentien i es pensaven que era algun malalt que patia. Però era el Jocko, que reclamava assistència. Durant un temps també vam tenir un puma. Jo hi jugava força. L'animal era mans com un gat però amb ganes de jugar com un gos. I si t'amagaves darrere d'un lloc, et buscava. (Torna a riure.)

Quan va aparèixer la seva vocació per l'oftalmologia?

Jo pertanyo a una nissaga d'oftalmòlegs; en sóc nét, fill i germà. El meu avi, Josep Antoni Barraquer i Roviralta, va ser el primer catedràtic d'oftalmologia de la Universitat de Barcelona. El meu pare,